

Balat'ta Bir Boykot Söylentisi

R I F A T N . B A L I

Balat yüzyıllar boyunca İstanbul'un Rum, Ermeni, Yahudi ve Türk sakinlerinin bir arada yaşadıkları bir semt olmuştur. Bu toplumsal doku zaman içinde bozuldu ve bu semtin gayrimüslim sakinleri ya Balat'a nazaran İstanbul'un "daha iyi" semtlerine göç ettiler ya da Türkiye Yahudilerinin 1948/49 yıllarında İsrail'e göç etmeleri örneğinde olduğu gibi, Türkiye'den ayrıldılar. Günümüz Balat semtinde bu doku çoktan yok olmuş, geçmişin sakinlerini hatırlatan binaların çoğu da tahrip edilmiş durumda.

Balat her ne kadar gayrimüslimler ile Türklerin birlikte yaşadıkları bir semt olmuşsa da, toplumda yerleşik yaygın kanaatin aksine, bu semtin sakinleri arasında değişik kültürlerin, yaşama tarzlarının ve dinlerin beraberinde getirdiği farklılıklardan doğan gerilimler de mevcut olmuştur.

İstanbul'un gayrimüslim sakinleri, Osmanlı döneminden kalan alışkanlıklarıyla, bir cemaat havası içinde kendi içlerine kapanık bir şekilde yaşamaya devam ettiler. Bunun yanı sıra Türkçeyi bozuk bir şiveyle konuşmalarından ve de çoğu zaman Türkçe yerine kendi dillerinde konuşmayı tercih etmelerinden dolayı da basın

ve halkın eleştirilerine sürekli martız kaldılar. Bu nedenlerden ve de ayrıca cemaat içi dayanışma haleti ruhiyesinden ötürü alış verişlerini genellikle dindaşlarından yapmayı tercih etmişlerdir. İstanbul Yahudilerinin alış verişlerini kendileri gibi Yahudi olan esnaftan yapmalarında etkili olan bir diğer unsur da Yahudi dininin gereksinimlerinden dolayı et, peynir, şarap, rakı gibi gıda maddelerinin ve alkollü içeceklerin kaşer damgasını haziz olmaları gereği idi. Kaşer damgası bu maddelerin hahamların denetiminde dini kurallara tam riayet edilecek hazırlanmalarının tesciliydi. Bu gereksinim de bu tür gıda maddelerinin sadece Yahudi esnafı tarafından satılmasına yol açıyordu. Ancak bu tür bir toplumsal ayrışma zaman zaman gerilimlere de yol açmaktaydı. Bu makalede nakledilecek olan ve 1935 yılında basını kısa bir süre meşgul etmiş olan Balatlı Yahudilerin Türk esnafını boykot etmekte olduğu haberlerinin de bu çerçevede içinde değerlendirilmeleri gerekmektedir.

Balat Yahudilerinin Türk esnafını boykot etmekte ve sadece Yahudi esnaftan alış veriş yapmakta oldukları söylentileri *Haber Akşam Postası*'na

gönderilmiş olan bir okur mektubu ile başladı. Okur, mektubunda bu olayı şöyle naklediyordu: "Balat ve civarında oturan Yahudi vatandaşlarımızın aralarında anlaşarak Türklerden alış veriş etmemek için yemin ettiklerini duydum. Bu yanlış hareketlerini gazetenizde işaret ederek kendilerinin nazarı dikkatini celbetmenizi rica ederim." Gazete bu mektubu aldıktan sonra bu iddiadaki gerçek payını anlamak için bir muharririni Balat'a gönderdi. Muharrir bu semtte bulunan Türk ve Rum birçok bakkal, kasap, fırın, şekerçi ve tatlıcı ile konuştuğundan sonra bu kişilerin söylediklerine sütunlarında yer verdi. Bir Türk bakkal, muharrire izlenimlerini şöyle naklediyordu: "Yahudilerin bizlerden alış veriş etmemeleri yeni bir mesele değildir. Bu dükkânı açtım açalı yüzlerce müşterim arasına pek az, ancak birkaç tane Yahudi girmiştir. Son aylar zarfında iki tane Yahudi müşterim vardı. Şimdi bunlar da gelmiyorlar. Anlaşılan aralarında bir anlaşma yapmış olacaklar. Sonra geçenlerde birinden duydum. Yahudiler birbirlerini çok tutarlar. Ancak bir malı Yahudi bakkalların sattıkları fiyattan çok aşağı bir fiyatla satacak olursak o zaman gelip

DAHİLİ HABERLER

Biz Ve Balat Musevileri Güya, Bu Museviler, Türk Esnafı ile Alış Veriş Etmemeye Yemin Etmişler

Bir Balatlı Musevinin Bize Söyledikleri

Son zamanlarda Balatta esnaf arasında da bir dedi kodu almış, yürümüşür. Bu dedi koduya göre Balat musevileri kendi aralarında bir toplantı yaparak Türk esnafından hiç bir şey almamağı ve daima kendi irtakları olan esnafa alış veriş etmeye yemin etmişler.

Dün bu konuştaki fikirlerine indercaat ettiğimiz Balat Türk kültürü birliği açısından Lem'i Gülman bize demiştir ki:

— Bu habere yalnız gülmekle iktifa etmek lâzımdır. Bütün dünyada kendilerine karşı haksız muameleler gören museviler, nasıl olur da dostluğunu, misafirperverliğini, mertliğini gördüğü bir şifilote kararı-

böyle akıl almaz, şuaursuzca bir işe kalkışır. Museviler dünyanın hiç bir yerinde görmedikleri rahatı Türkiye'de bulmuşlardır. Bir Türk gibi hürüz, bir Türk gibi bütün haklara sahibiz. Bizim Türkten farkımız ne? Böyle bir yemin etmek, düpedüz kendimizi Türklükten çıkarmak, kendi kuyumuzu kazmak değil midir? Türk musevileri, asırlarca Türklerle düşüp kalkan, onlar gibi mert olmuşlardır. Hiç bir zaman biz, kendi refahımızı ve mertliğini kaybedecek kadar şuaursuz olmaya cağız.

Çünkü bu paydaşlarımızı sevdik. Altı yüz yıl Türk sevgisi ve güveniyle yaşamış bir milletle böyle bir hareket aklı, mantığı, havsalya sığmaz bir şeydir. Biz senelerden beri Türk kültürünü yaymak, bağliğıımızı kuvvetlendirmek için konferanslar, toplantılar, ulusal müsamereleler yapıyoruz. Diyorum ya, biz Türk musevileri, hiç bir zaman mertliğimizden bir katre bile kaybetmeyeceğiz.¹

Son Posta, Aralık 1935.

alırlar." Bir tatlıcı ve helvacı ise düşündüklerini şöyle naklediyordu: "Yahudiler esasen birbirlerini tutarlar. Ve Yahudi olmayandan pek nadir alış veriş ederler. Fakat Yahudiden helvacı olmadığı için bizden mecburen alış veriş ediyorlar. Son zamanlarda Yahudi müşterilerimizin biraz seyrekleştiklerinin ben de farkına vardım. Fakat aralarında toplanıp yemin ettiklerini bilmiyorum." Muharririn konuşmuş olduğu diğer esnaf da aşağı yukarı aynı şeyleri söylediler. *Haber Akşam Postası* gazetesi bu konuşmaları naklettikten sonra kendi fikrini şöyle dile getiriyordu: "Yahudiler dünyanın her yerinden kovuldukları, türlü hakaretlere uğradıkları halde Türkler kendilerine karşı tam bir misafirperverlik ve vatandaşlık sevgisi göstermiş ve gös-

termektedirler. Bundan başka Türkler hiçbir zaman Yahudilere karşı bir boykot yapmamışlardır. Yahudi vatandaşlarımızın bunu göz önüne alarak eğer böyle kararlar vermişlerse -ki buna inanmıyoruz- vakit kaybetmeden bu yeminlerini bozmalarını ve ırk farkı gözetmemelerini tavsiye ederiz. Bu kendilerinin menfaati iktizasidir."¹

Bu haberin gazetede yer almasının ertesi günü *Son Posta* gazetesi aynı habere sütunlarında yer verdi ve Balat Türk Kültür Birliği üyelerinden Lemi Gülman'ın şu sözlerini de ekledi: "Bu habere yalnız gülmekle iktifa etmek lâzımdır. Bütün dünyada kendilerine karşı haksız muameleler gören Muse-

viler nasıl olur da dostluğunu, misafirperverliğini, mertliğini gördüğü bir millete karşı böyle akıl almaz, şuaursuzca bir işe kalkışır. Museviler dünyanın hiçbir yerinde görmedikleri rahatı Türkiye'de bulmuşlardır. Bir Türk gibi hürüz, bir Türk gibi bütün haklara sahibiz. Bizim Türk'ten farkımız ne? Böyle bir yemin etmek, düpedüz kendimizi Türklükten çıkarmak, kendi kuyumuzu kazmak değil midir? Türk musevileri, asırlarca Türklerle düşüp kalkan, onlar gibi mert olmuşlardır. Hiçbir zaman biz, kendi refahımızı ve mertliğimizi kaybedecek kadar şuaursuz olmayacağız. Çıkarılan bu şuyaia tamamen asılsızdır. Altı yüz yıl Türk sevgisi ve güveniyle yaşamış bir muhitte böyle bir hareket aklı, mantığı, havsalya sığmaz bir şeydir. Biz senelerden beri Türk kültürünü yaymak, bağliğıımızı kuvvetlendirmek için konferanslar, toplantılar, ulusal müsamereleler yapıyoruz. Diyorum ya, biz Türk musevileri, hiçbir zaman mertliğimizden bir katre bile kaybetmeyeceğiz."²

Lemi Gülman'a benzer bir şekilde Balat Yahudilerine Türkçe ve Türk kültürünü öğretme amacıyla kurulmuş olan Balat Türk Musevi Cemiyeti reisi Dr. Avram Şaul ve cemiyet idare heyeti üyesi İhsan Özkan haberin ilk kez yer aldığı *Haber Akşam Postası* gazetesini ziyaret ederek gazete yetkililerine bir mektup verdiler. Gazete verilen mektubu aynen yayımladı. Mektupta şunlar yazılıydı: "Dünkü *Haber* nüshasında Balat Musevileri aleyhinde bir yazınızı okuduk. Museviler 500 seneden beri Türk kardeşleriyle birlikte rahat ve müreffeh bir tarzda yaşamış ve böyle yaşamağa devam etmeye azmetmişlerdir. Bunu her zaman Türklük lehinde vermekte olduğumuz müsamerelelerle bir kere daha ispat etmiş bulunuyoruz. Binaenaleyh, anasır bey-

1 "Otur iş değil", *Haber Akşam Postası*, 5 Aralık 1935.

2 "Biz ve Balatlı Museviler", *Son Posta*, 6 Aralık 1935.

ninde nifak zehrini saçmağı istihdaf eden bir ferdin asılsız ihbarını nazarı dikkate almamanızı ve tezkip etmenizi Balat Türk Musevileri namına rica eyleriz, efendim."

Gazete bu mektubu yayımladıktan sonra olayı araştırmak üzere Balat'a bir muharririni yollamış olduğunu hatırlattı, gazetede yer alan habere bakılırsa Yahudilerin Türk esnafından "hiç" alış veriş etmediklerinin yazılmadığının görülebileceğini yazdı ve şu hatırlatmada bulundu: "Fakat şurası muhakkaktır ki, Musevilerin ana unsur olan Türklerle daha fazla kaynaşmaları lâzımdır. Bizim neşriyatımız da Türk Musevi Cemiyeti'nin faaliyeti de bunu istihdaf etmektedir."³

Balat Yahudilerinden Jak Darsa ise *Zaman* gazetesine yolladığı mektupta özetle şöyle yazıyordu: "Boycot akıntısı hakkın ve serbestliğin örnek ırkı olan Türk özünde hiç bir vakit ilgi uyandırmaz. Sathî, menfaatperest düşünceli ve ne yaptığını bilmeden iyi ve kötü her şeyi taklit etmek yaradılış ve şiarında olan iki üç kişi ehemmiyetsiz vakalar ihdas etmeğe çalışarak Türk efkârı umumiyesinde mevhum ve bir Musevi aleyhtarlığı varmış düşüncesini uyandırmak istemişlerdir. Cumhuriyet hükümetinin buna yeltenen iki üç kişiyi kanunun pençesine tevdi etmesi lâzımdır. Türk Musevileri bu yurdun göğsünde doğmuş halis Türktürler. Binaenaleyh ne Balat'ta ne de Türkiye'nin hiç bir yerinde boykot yoktur." Gazete bu mektuba yer verdikten sonra kendi düşüncesini şöyle açıkladı: "Şikâyet edilecek şey, meselenin gazetelere aksetmiş olması değil, Musevi yurttaşlarımız içinden, iki üç kişi de olsa, böyle bir şeye teşebbüs edenlerin çıkmış olmasıdır."⁴

Bu haberler üzerine *Son Posta*'da

3 "Yahudilerin Türklere boykotajı iftiradîr!", *Haber Akşam Postası*, 7 Aralık 1935.

4 "Balat'ta boykot!", *Zaman*, 8 Aralık 1935.

Olur iş değil!

Balat Yahudileri Türklerden alış veriş etmemek için aralarında toplanıp yemin etmişler

Dün Balatta oturan okuyucularımızdan birinden şöyle bir mektup geldi:

"Balat ve civarında oturan yahudi vatandaşlarımızın aralarında anlaşarak Türklerden alış veriş etmemek için yemin ettiklerini duydum. Bu yanlış hareketlerini gözetenizğ için ederek kendilerinin nazarı dikkatini celbetmenizi rica ederim."

Bunun üzerine bu sabah bir muharririmizi Balata gönderdik. Kendisi orada birçok Türk ve rum bakkal, kasap, ekmeçli, çekerçi ve yağlıcılar ile konuşmuş, bunların sözlerini zaptetmiştir.

Balat çarşısında bakkallık eden bir Türk şu sözleri söylemiştir:

— Yahudilerin bizlerden alış veriş etmemeleri yeni bir mesele değildir. Bu dükkânı açtım açalı yılllerce müşterim arasında pek az, ancak birkaç tane yahudi görmüştür. Son aylar zarfında iki tane yahudi müşterim vardı. Şimdi bunlar da gelmiyorlar. Anlaşılan aralarında bir anlaşma yapmış olacaktırlar.

Sonra geçenlerde birinden duydum. Yahudiler birbirlerini çok tutarlar. Ancak bir malı yahudi bakkalların sattıkları fiyattan çok aşağı bir fiyatla satacak olursak o zaman gelip alırlar.

Gene Balatta bir tatlıcı ve helvacı da şöyle demiştir:

— Yahudiler geçen birbirlerini tutarlar. Ve yahudi olmayandan pek nadir alış veriş ederler. Fakat yahudiden helvacı olmadık için bizden medburen alış veriş ediyorlar. Son zamanlarda yahudi müşterilerimizin biraz seyrekliklerini ben de farkına vardım. Fakat aralarında toplanıp yemin ettiklerini biliyorum.

Diğer esnaftan aşağı yukarı aynı şeyleri söylemişlerdir. Biz yahudi vatandaşlarımızın böyle bir kafa ile hareket etmekte olduklarına, ve Türklerden alış veriş etmemek için yemin ettiklerine inanıyoruz. Yahudiler dünyanın her yerinden kovuldukları, tüm hakaralkları uğradıkları halde, Türkler konularının hakkı tara bir bakkalın hırsızlık ve vatandaşlık görevini göstermiş ve göstermektedirler. Bundan başka Türkler hi şbir zaman yahudilere karşı bir boykot yapmamışlardır.

Yahudi vatandaşlarımızın bunu şu önüne alarak eğer böyle kararlar vermeye — ki biz buna inanıyoruz — vakit kaybetmeden bu yeminlerini bozmalarını ve **ırk farkı gözetmemelerini** tavsiye ederiz.

Bu, kendilerinin menfaati iktizasıdır.

Haber, 5 Aralık 1935.

yayımlanan bir köşe yazısında Ek-Ta müstear adlı yazar oldukça sert bir dille Yahudileri eleştirdi ve şöyle yazdı:

"İki gün evvel bir gazetede okudum: Balat'ta yerleşik Yahudi yurttaşlarımız bir araya gelip Türklerden alış veriş etmemeğe yemin etmişlermiş! Bittabi, bu alış veriş tabiri burada pek yerinde değil. Zira, bu yurttaşların hususiyetine yakından vakıf olanlar, ettikleri yeminin yalnız (alış) a ait olacağını ve (veriş) ile hiç bir alakası bulunmayacağını kolaylıkla takdir ederler.

Bizim toprak kardeşlerimizden bazılarına, rahat, vakit vakit, oturdukları minderin üzerine saplanmış bir

igne tesiri yapar. Halbuki, gözlerini açıp da ibretle şöyle dört bir etraflarına bakınacak olsalar, Türkiye'de doğup gene Türkiye'de yaşadıklarına bin şükür etmeleri lâzım gelir.

Hele Yahudiler!

Gün geçmez ki Lehistan'ın bilmem neresinde, Romanya'da, Macaristan'da bir Yahudi kitali olmasın.. Bu kitallere, oralarda pogrom diye hususi bir ad bile takılmıştır.. Bir adki, Türk lehçesinde ne aslı ne de karşılığı vardır.

Bizim Yahudiler İspanya'dan kovulmuşlardır; burada İspanyolca konuşurlar; Almanya'dan kovulmuşlardır, Almanca soyadı taşırlar.

Bu öyle bir garibedir ki, insanın aklını durdurur, zihninin kurcalar:

- Acaba bu yurdu onlara sevdirmek, dilimizi söyletmek için biz de mi İspanyollarla Almanların yaptığı- nı yapsak ?

gibi, adamı bir takım düşüncelere sevkeder.

Böyle iken biz gene Yahudilerle hoş geçinmeğe, kendilerini bize ısındır- mak için vakit bırakmağa taraftarız.

Yahudi gençliği biraz farfaradır, hatta taşkındır. Nümayişkâr tavırlar takınarak, sokakta, tramvayda, vapur- da, trende inadına yabancı dillerle ba- ğıra bağıra konuşur, Türkçeyi, Türk âdetlerini, Türk terbiyesini bilmemez- likten gelir. Biz gene de sabrederiz.

Bu sefer, artık, bu Balat'ta başla- yan boykotajın aslı varsa, sabrımızın tükenmek ihtimali olabilir. Yahudi- ler, bu yurttaki bir akalliyet teşkil eder- ler. Onların Türklerden alış veriş et- memeleri bizim ekonomik varlığımı- zı pek de sarsmaz. Kendi kafasını, es- kisine nazaran çok değiştirmiş olan Türk milleti, içindeki akalliyet un- surlarından da -gene kendi selamet- leri için- aynı şeyi bekliyor.”⁵

Son Posta gazetesi halktan birkaç kişinin de fikrine başvurdu. Fikrine başvuru arasında yer alan Mali- ye tahsil müfettişlerinden Hikmet şöyle konuştu:

“Musevilerin, Balat'taki Türklere hangi sahada ve ne şekilde boykot yaptıklarını bilmiyorum. Fakat Ba- lat'taki Türklerin kendilerine Muse- viler tarafından boykot yapılmasını ye- ni bir hâdise sayışlarına şaşırdım. Çünkü yalnız Balat'taki değil, bütün dünyadaki Yahudiler, kendi yağlarına kavrulmak gayretindedirler.

Onların izdivaç defterlerinde bile bu ezeli gayretin tesirlerini görürsü- nüz. Zaten daima göze görünmez bir kuvvet oluşlarının sırrı da buradadır.

Birçok milletler, Musevi camiasının bu sahadaki taassubunu gösterebile- lerd, iktisaden Musevilere imren- mekten kurtulurlardı.”

Galatasaray kulübü voleybolculu- rından Feridun ise fikrini şöyle açık- ladi:

“- Musevilerin boykot yapıp yap- madıklarını anlamak için şehirde ki- sa bir gezinti yapmak kâfidir:

Musevi mağazalarına, Musevi ti- carethanelerine, Musevi imalathâ- nelerine, hulâsa bütün Musevi mües- seselerine girin:

Göreceksiniz ki oralarda çalışanla- rın ve oralardan alış veriş edenlerin hepsi Musevidir. Museviler, bir Muse- vi mağazasından alacakları nesnenin kötüsünü, bir diğer mağazadan ala- cıkları malın iyisine tercih ederler.

Fakat bence, bu bağlılığı takdir, hatta taklit etmek lâzımdır.

Geçenlerde bir arkadaş hesap edi- yordu:

-Her gün ceplerinizden çıkan pa- raların muayyen bir kısmı Musevi kasalarına giriyormuş. Ve bu para bir daha umumî tedavül sahasına çıkı- rılmıyormuş. Mübalağayı oldukça se- ven arkadaş:

-Bu hesapça, diyordu, bilmem ne kadar sene sonra memleketin bütün parası Musevilerin ceblerine girmiş olacaktır.

Bu ezeli vaziyet, herkesçe malûm- dur. Bu itibarla, Balat'taki Türklerin, Musevilerin boykot yapışlarını yeni sezışleri, hayli derin bir uykudan uya- nışlarına delildir.

Binaenaleyh, onlara hayırlı sabah- lar dilerim! Onlar bir daha unutmam- sınlar ki, yalnız Balat'ın değil bütün kâinatın Musevileri, Musevi olma- yan dostlarına günahlarını bile ver- mezler, fakat Musevi olan düşmanla- rından canlarını bile esirgemezler”.⁶

Haber Akşam Postası gazetesini zi-

yaret eden Balat Türk Musevi Cemi- yeti reisi Dr. Avram Şaul'un oğlu Eli Şaul'a göre Balatlı Yahudilerin Türk esnafını boykot etme yolunda hiçbir teşebbüsleri olmamıştı.⁷ Buna rağ- men gündelik basının sıradan bir söylentiye önem atfedip bu söylentiyi sütunlarında haber olarak yer verme- si ve olayın, kısa bir süre de olsa, ba- sının gündemini işgal etmiş olması birkaç olguya birden işaret etmekte- dir. Birincisi Balat Yahudileri ile sem- tin diğer sakinleri arasında olan iliş- kilerde bir mesafenin mevcut olduğu, bunun nedeninin de muhtemelen Balat Yahudilerinin din ve hemşeri- lik duyguları, tek kelimeyle, cemaat haleti ruhiyesi içinde hareket etme- lerinden ileri gelmesidir. İkincisi ise ulus-devletin kuruluş yıllarında siya- sal iktidarın ana hedeflerinden biri- nin azınlıkları Türkleştirme olduğu göz önünde bulundurulduğunda bu sıradan olay azınlıklar ve dolayısıyla Yahudiler ile kamuoyu ve toplum arasında hep mevcut olmuş olan ge- rilimin varlığını ve devamlılığını bir kere daha kamuoyunun gözlerinin önüne sermektedir. Siyasi iktidar ile kamuoyunun Osmanlı döneminin millet düzeninden kalan alışkanlığıyla kendi içlerine kapanık bir cemaat havasında yaşayan Yahudilere yö- neltiltiği Türkleşme ve Türkçe konu- ma talebine Yahudilerin kamuoyu- nun beklentisinin aksine süratle uyum sağlayamamaları, ve/veya bu talebe direnç göstermeleri toplumda bir gerginlik yaratmaktaydı. Bu ger- ginlikten dolayı Türk - Yahudi ilişki- leri basının yanlı ve tahrik edici ya- yınlarıyla her zaman istismar edilme- ye elverişli ve açık bir zemin teşkil ediyordu. Balat Yahudilerinin Türk esnafını boykot etmeye karar verdik- leri söylentisi de bunun bir örneği idi.

5 Ek-Ta "Sen de mi, Mişonaç?", Son Posta, 7 Aralık 1935.

6 "Musevilerin boykot yapmalarına ne dersiniz?", Son Posta, 10 Aralık 1935.

7 Eli Şaul'un 5 Aralık 1999 tarihli mektubu. Eli Şaul'un anıları için bkz. Eli Şaul, **Balat'tan Bat Yam'a**, (yayına hazırlayan Rifat N. Bali - Birsan Talay), İletişim Yayınları, İstanbul, 1999.